משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר מועד

לחם שמים על משנה ראש השנה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה ראש השנה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 5
משנה ז 5
משנה ח 5
משנה ט 6
פרק ב 7
משנה ו 7
משנה ח 7
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ד 11
משנה ב 11
משנה ו 12
משנה ז 13
משנה ח 15
משנה ט 15

פרק א

משנה א

למלכים. עיין פי' הרע"ב שלא בא ליתן טעם מפני מה קבעו ר"ה למלכים. אבל רש"י ותו' מפרשי' הנ"מ דשט"ח מוקדמין לטעמא דמלתא דתקינו לה ר"ה. דאל"ה נפיק מנה חורבה. עיין עליהם ובמפרשיהם:

משנה לחם

ר"ה לאילן כו' **בט"ו בו** מדסתם תנא. ודאי דהוא הדין למעוברת. לא פלוג רבנן. ודילמא מודו נמי ב"ש לב"ה במעוברת.

משנה ב

עוברין לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד לבם. פירש הרע"ב הכי קאמר. היוצר כו' שאע"פ שעוברין א' א' מ"מ כולם נסקרין בסקירה א'. וז"ל הרמב"ם והנגלה מזה המאמר מבואר אבל הנסתר ענינו קשה מאד. וביאר דבריו בתי"ט כי האדם א"א לציירו שני הפכים בנושא א' עיין סוף לשונו:

ותם אני לא אדע שני ההפכים הללו באדם. והנה עין שלמטה רואה בסקירה אחת הרבה אנשים. והמה עוברים אחד לאחד באין מונע. ואין הסקירה וההעברה הפכים. ולא בנושא א'. שהסוקר איננו העובר. והעובר הוא הסקור. ואם כדבריו לא היה קשה הציור בלבד. כי מציאות שני הפכים בנושא. הוא מהנמנעות אבל אין זר ולא נמנע המצא יחד שתי פעולות שונות. בשני נושאים מתחלפים. על כן אין כאן זרות כלל מצד זה:

אבל דעתי בקושי הענין הוא. שאחר שנסקרין בסקירה א' לאיזה טעם יצטרכו א"כ לעבור א' א'. שהרי בסקירה א' נבדקין כולן בדקדוק גדול:

ואין לומר שהתנא דיבר בלשון בני אדם לסבר את האוזן בדרך שהיא יכולה לשמוע. וכוונתו שמחפשין בדקדוק גדול כל מעשי בני אדם א' לא' דרך פרט. כאילו עוברים כבני מרון. ולעולם למעלה הוא בסקירה בלבד. דא"כ מאי איריא ר"ה. ודוק שזהו שנתקשה לו לרבינו משה ז"ל. ובאמת הוא דבר עמוק משאול ומחקור. ולא נודע מהות הסיקור:

ובחג. כבר נקרא כן חג הסוכות בכתוב חג סתם. במלכים א' ח' וי"ב:

משנה לחם

ובחג עיין שער התחתון (דעיר האלהית) מה טעם אנו אומרים ביום שמחתנו.

משנה ג

משנה לחם

על אב מפני התענית השתא איירי תנא בזמן שאין בית. ליכא למשמע דבזמן הבית לא היו מתענין

כלל בט"ב **וביוסיפון** משמע שאפילו בי"ז בתמוז היה יום צום בימי הורקנוס. ואולי מחמת שאותו יום כבש פומפיוס ירושלם. וכן רוב ימי ב"ש או שמד. או אין שמד ואין שלום. וכ"ש ט"ב שהוכפלו בו צרות. שהיו מתענין בו.

משנה לחם

על כסלו. מפני חנוכה הקשה הרב ר"א יצחקי שליח ציון. מה הוצרכו שלוחין מפני חנוכה. שהוא הרבה אחר רובו של חודש. והאמרינן פרק היו בודקין. אחד אומר בט"ו בחודש. ואחד אומר בט"ז עדותן בטלה. ולא אמרינן דטעו בקביעא דירחא. לפי שכבר נתפרסם קביעות החודש. משיצא רובו. **ולק"מ** משום דהך דינא איציאת שלוחין סמיך. וכבר הגיעו שלוחין לסוף א"י בחצי חודש. דלא בעינן אלא ט"ו יום כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת (כדתנן פ"ק דתענית) שהוא המרחק הגדול שבגבולי א"י (עשי"ע סקכ"ז) ועל ידיהן נתפרסם ודאי קביעות החודש בכל א"י. **אבל** אם לא היו שלוחין יוצאין. מאין יוודע לרחוקים אימתי קדשו ב"ד החודש. זה פשוט מאד. ובכדי טרח. עמו"ק (סתר"ע).

משנה ד

ומתקנין את המועדות. כתב תי"ט אבל אלול כו' ואם לא נודע להם נוהגין יום ל' קודש ויום ל"א עד שיבואו שלוחי תשרי כלשון הרמב"ם עכ"ל. ור"ל בזה עד שיבואו שלוחי תשרי נוהגין בשני הימים קודש לענין יה"כ. שבמקום שלא הגיעו להם השלוחים קודם יוה"כ. צריכין לעשותו ב' ימים מספק קביעות ר"ה:

וצ"ע דמשמע בגמרא דמכילתין (דכא"א) דלא צריך. ועמ"ש התו' פסחים (דכד"ב) ד"ה לקביעא דירחא:

משנה ז

משנה לחם

וקבלו הכהנים כו' **וכשבאו לפני ב"ד** כו'. **צ"ע** אי אלו הכהנים. אם אינם ב"ד. גם חידוש הוא. כי לפמ"ש בתורה. הכהנים הם מורי התורה לישראל.

משנה ח

אף הם אינם כשרים לה. שחשדום להיות מעידים שקר על שוחד כפירש"י ורע"ב:

וקשה דהא כבר פירשו דפסולים הללו מדבריה' בלבד הם. דמשו"ה כשרים לפי שחושבי' שאין דברים הללו אסורים מן התורה. א"כ איך נחשוד אותם במעידים שקר בשוחד. הרי אלו א"כ פסולי דאורייתא. והחשוד לקל אינו חשוד לחמור:

ובתי"ט כמדומה שנתכוין להערה זו. אע"פ שלא האיר דבריו. אבל תשובתו נשאר מעל. עם כל אריכות לשונו לא מצאתי בו מנוח. ולא ידעתי למה יועיל מה שכ' ז"ל דאזלינן בתר רובא דעלמא דידעי. הא מיהא לא ידעי בהו איסורא אלא מדרבנן. כמ"ש ז"ל עצמו ועפ"ז נמשכו דבריו:

ולענ"ד בטוב יש לקיים פירש"י. דהכא נמי איכא למימר דלא משמע להו איסורא דעדות שקר. אלא בדברים שבין אדם לחבירו. כדכתיב קרא לא תענה ברעך עד שקר. ענה באחיו. אבל במילי דשמיא כי האי סברי דליכא איסורא מדאורייתא:

ואי משום דמיקלקלי מועדות. הא קיי"ל אתם אפילו מוטעים. לכן אין בזה מכשול עון לדעתם. אפילו יעידו שקר. כי מכל מקום החודש מקודש:

ועוד שמא ישכרום ויטעום שידמה להם שנראה והוא לא נראה. כי השוחד יעור פקחים ומפני חימוד הממון לא ידקדקו אחר הדמות שראו בעבים שלא בכוונה. ויחשבו שבאמת נראה ושוב נכסה. ולכן משום לתא דשוחט. וגזל נמי ליכא. דסברי קושטא קאמרי:

ותו כיון דמדעתייהו יהבי להו דרא דממונא דגזל ליכא. לכן א"צ לדחוק כמ"ש הר"ן דרבנן פסלינהו אף בלאו טעמא דחימוד ממון:

משנה לחם

בלח"ש. דמן התורה כשרים כצ"ל.

משנה ט

מוליכין אותו על החמור. עיין בתי"ט שהשיג על רמ"י. ולא ידעתי מה ענין השגתו. דאטו מי סליק אדעתיה דרמ"י דמטה דנקיט נמי להקל האיסור. הא ודאי ליתא דא"א לו לטעות בזה. דהא בהדיא תנן אפילו במטה. הא ודאי לא נתכוין הרמ"י כי אם על מ"ש שמרכיבין אותו על החמור. ובחנם רדף אחרי רמ"י ז"ל בזה. ומש"ע התי"ט דחולה הוא ככפות עמ"ש בס"ד שילהי פי"ח דשבת:

שעל מהלך לילה ויום. וא"ת למה יחללו שבת אף בכדי מהלך זה. מה תועיל עדותן לכשיבואו אחר כלות יום שלשים שכבר נתעבר החדש:

י"ל דמהני לענין הקרבן של יום שלשים וא'. שלא יקריבו בו מוסף של ר"ח. ובכה"ג שעדיין לא נתפרסם כלל קביעות ר"ח. ויש בו ג"כ תיקין הקרבן. ודאי יש להם לילך וניתנה שבת לדחות. ומ"ש בתי"ט בשם הרמב"ם שאין עדותן אחר שלשים מועלת. עמ"ש בזה לקמן רפ"ג בס"ד:

משנה לחם

עיין לח"ש מ"ש להצלת רמ"י. ד) שהשיג על מפרש ה"ל ק"ה. אחר מלת בזה. נ"ב **ואעפ"כ** דברי המפרש נראין בעיני. שהכל להקל הוא שאמרו. כי אע"פ ששביתת אדם חמורה מדבהמה. מ"מ בענין זה של נושא אדם. ודאי חומר בבהמה. לפי שענין המשא. בשניהם אינו איסור תורה. דחי נושא את עצמו. אלא מדבריהם אסור. אבל יתר במוליך על הבהמה. משום לאו דמחמר שהוא איסור של תורה. נוגע לאדם ולבהמה. ועוד נוסף בו איסור דרבנן. דמשתמש בב"ח. משו"ה ודאי כולה מילתא לקולא אשמעינן תנא רבותא. וכן מקלות דנקט. אע"ג דאין תורת כלי עליהן. ולא מיבעיא כלי זיין.

פרק ב

משנה ו

משנה לחם

כמה היה עיין מ"ש תי"ט דנקיט לשון זכר. ככתוב המאור הקטן. **ולי** נראה דאקרא סמיך. החודש הזה. שר"ל הירח החדש. כמ"ש כזה ראה וקדש. וכן שנינו ספ"ק דמכילתין. ויוצאין לעדות החודש. דכולה מילתא אחדוש המולד קאי. ונקרא ע"ש זה חודש. שהוא לשון זכר במקרא. וכן בפרקין דלעיל. בין שנראה בעליל כו'. **ומ"ש** כיצד ראית הלבנה. הוצרך התנא לכך. מחמת הודעת יחס מצבו בערך החמה. כמ"ש לפני החמה כו'. שהכוכבים השנים הגדולים. קרוים חמה ולבנה. שניהם לשון נקבה. וירח חדש. נקרא חודש. ע"ש חדושו כנ"ל. ונוסח ברכת הלבנה נתייסד על שם לבנה. כמ"ש וללבנה אמר שתתחדש. והיא ודאי לשון נקבה בעצם. וכה"א וחפרה הלבנה.

משנה ח

ובליל עבורו לא נראה וקבלן ר"ג. עמ"ש לקמן רפ"ג בעזה"י:

משנה לחם

עדי שקר הם עמ"ש רע"ב. והוא מפירוש הר"מ. דוחק מבואר. ועסא"ח למהר"ר אביעד ממנטובה. שאין דברי ר"מ מוכרחים בזה.

משנה לחם

ובליל עבורו לא נראה וקבלן עמ"ש בסמוך רפ"ג. וצ"ע בפיר"מ ובה"ל ק"ה.

פרק ג

משנה א

נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשכה ה"ז מעובר. לפמ"ש הר"מ בחבורו ספ"ג שאפי' באו עדים אחר שעיברו החודש מחמת שלא באו עדים בזמנו. ואחר ד' או ה' ימים באו העדים שראוהו. והיו רחוקין מב"ד בשעת הראייה. שעל כן לא יכלו לבוא בזמן הקידוש. מקבלין עדותן אם נמצאת מכוונת אחר שאיימו עליהן. (דנפקא ליה לדעתי מהא דאריב"ל מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו שפירושו לדעתו ז"ל שנראה בזמנו. ולא באו עדים ביום שלשים מפני ריחוק הדרך. ונתעבר החודש. ואח"כ באו עדים מרחוק שראוהו בזמנו. להעיד עליו בב"ד לקדשו ולעשותו חסר. מאיימין עליהם ומחזירין שלא לחסרו שוב. כיון שכבר יצא שמו מעובר. ומיהא אי אשתכח דקיימי בסהדותייהו אחר האיום ומכווני מילתייהו. מהדרינן עובדא. ולא סגי דלא מקדשינן ליה למפרע. שהרי עדיה בצד אסתן. ואגלאי מילתא למפרע שהיה

ראוי להתקד' בזמנו. אלא שאורך הדרך מנע העדים. וצריך לקדשו ביום בואם לב"ד. ולא עבר זמן הקידוש ע"י שנשתהו העדים. ואפילו באו בסוף החודש. אלא שבזה נחלקו האמוראים לדעתו ז"ל. אבל בניסן ותשרי לכ"ע מיהת חציו הראשון של חודש ראוי לקדושו. לפי שיש בהם תקנת המועדות והקרבנות זוהי דעת הרמב"ם ז"ל בגמרא ופירושו דוק. ואי משום דמיקלקלי שלוחין לא איכפת לן. כיון דמילתא דלא שכיחא היא:

ותדע דהא למתניתין דהכא נמי איכא למיחש לאיקלקולי. שהרי שלוחין יוצאין מבערב בארבעה חדשים ודוק. אלא ע"כ למילתא דלא שכיחא לא חיישי. ועוד נ"ל ראיה לדברי הר"מ ז"ל בזה מהך עובדא דפ"ב מ"ח דלעיל. שבליל עיבורו לא נראה וקיבלן ר"ג. משמע שקיבלן אחר ליל עיבורו ודוק שזה ברור:

ואין לדקדק הא קיי"ל [גמ' ד' כ"ה ע"א] אתם אפילו מוטעין. שזה דווקא בקידוש ב"ד. שלהם נמסר שיהא קידושן קידוש אף בטעות. אבל במעובר בטעות שאין מקדשין אותו. אין עיבורו עיבור אלא כשקדשוהו שמים. וכאן הרי לא קדשוהו שמים. שהרי נודע שנראה בזמנו. אלא שדרך רחוקה עיכבה העדים מלבוא ולהעיד בזמנו. ואין זה מעכב וזה מבואר):

וא"כ לפ"ז צ"ע במשנתינו כי לא הספיקו לומר מקודש מאי הוי. אכתי ליקדשוה למחר בל"א ובתר הכי ליומא אוחרא. וי"ל דהא דמקבלין עדות העדים שבאו מיום עיבורו ולהלן. היינו דווקא כשאומרים שראוהו בכניסת ליל שלשים. שהיה העת רב ומספיק כדי לחקור עדותן ולקדשו בזמנו. וכגון שנבדקו ונמצאת עדותן מכוונת. אבל אם לא היה שהות כל כך אחר ראייתם לקדשו בזמנו ביום שלשים עד שלא תחשך. או שהי' טורח ושהות גדול בחקירת עדותן. שאם היו שוהין בה כך אלמלא באו ביום שלשים לא היו מספיקין לומר מקודש. הכי נמי דאין מקבלין אותן. דבעינן דווקא ראוי לקדשו בזמנו. שאז אין הקידוש בזמנו מעכב. ויכולין אח"כ לקדשו למפרע דהוי כראוי לבילה. אם לפי עדות אלו המאוחרים היה ראוי להתקדש ביומו. ומתניתין דחוי מעיקרו הוי דלא איחזו עדים לקדשו על פיהם בזמנו. ודוק כך נלענ"ד נכון. ודברי המפרש בהל' ק"ה ספ"ב אינם מובנים לי בזה:

ובפ"ג העיר המפרש הנז' עוד במ"ש הרמב"ם שם שאם בין מקום העדים לב"ד יותר ממהלך יום אחד לא ילכו. ונתקשה לו ממה שהבאנו למעלה בשמו של הרמב"ם שמקבלין עדותן אפילו לזמן מרובה (וממשנתינו דספ"ק דלעיל דתנן לוקחין בידם מזונות שעל מהלך לילה ויום אבל טפי לא. לק"מ דהתם טעמא דלא ניתנה שבת לחללה אלא

בשביל הקרבן. ובמהלך לילה ויום עדיין יש בו משום תקנת הקרבן כדכתיבנא לעיל. ויותר מזה שאין כאן משום תיקון קרבן אין מחללין. ומ"מ בחול הולכין אפילו כמה ימים עד שיגיעו לב"ד. מה שאין כן הרמב"ם שכתב סתם אם היה ביניהם יותר משיעור הנז' לא ילכו. דמשמע כלל וכלל לא. ודאי לכאורה דבר תמוה הוא. גם פה לא הספיקו דברי המפרש. ולדידן ניחא בס"ד):

ולא קשיא ולא מידי שהרי אמרו מאיימין עליהם. וכך ביאר הר"מ ז"ל ואמר שמשתדלין מאד שלא לקבל עדותן. מאחר שיצא שם החודש מעובר. ולכן מזה הטעם בעצמו בתחל' לאי לכו: (

וא"ת איך נמנעים מלילך והלא אמרנו שאין עיבור טעות עיבור:

התשובה זהו דווקא כשהעדים עומדים כאן וצווחים שראוהו ועדיין יש לתקן הדבר. ודאי צריך תיקון ויש להם לקדשו. אבל אם העדים אינם באים. ואי אפשר לעדותם שתחקר בב"ד. שבהם תלוי קידוש החודש. אין משגיחין בראייתם של אלו. והרי היא כשאינה. ולמה זה דומה לראוהו אנשים בסוף העולם. שבשום פנים אי אפשר להם להגיע לב"ד ולהעיד. או יש שם שאר מונעים העדאתם. שעדות זו אינה מעלה ולא מורדת. וכן הדבר גם בבאים לב"ד להעיד. לאחר שעברו הרגלים וזמן הקרבנות. והוא מעוות שלא יוכל לתקון מניחים אותו מעובר. ובאופנים הללו שלא בא לידי קידוש כלל מפני שאי אפשר בלי ספק קדשוהו שמים. והרי הוא מעובר גמור וברור בלי פקפוק. כאילו קדשוהו ב"ד בטעות) ואם אירע שהלכו נזקקין להם כדרך שאמרו באיום ובגזום:

משנה לחם

עד שחשכה עתי"ט שהאריך לפלפל ולדקדק בלשון הרע"ב. **ולדעתי** במ"כ לא ירד לסוף הענין. בכדי טרח טרייה לרישיה. שלא נתכוין רע"ב לחלק בין הפרקים הללו כלום. אלא במה שהם חלוקים בהכרח. ר"ל הראיה שהיא בע"כ בליל שלשים. אם יתקדש החודש בזמנו. ואהא קאי. וקאמר הא דאמרן דלא מהניא ראיית שלשים. אם לא הספיק לומר מקודש עד שחשכה. ליל שלשים ואחד (והיינו בין נראו שלשה כוכבים. כמו שצריך להיות באמת. להקרא ודאי לילה. או שנים. די בספק לילה. ואפילו לכשתמצי לומר כוכב אחד בלבד מספיק. אי איכא דס"ל הכי. לעולם הכל שוה בכל הזמנים. ולא להכי נחית. שהיא חקירה בפני עצמה) ואע"פ שהיה שהות כל היום. כדי לומר מקודש. אינו מועיל. מאחר שלא יצא לפועל בזמנו. והשתא עלה קאמר. והני מילי דבעינן דווקא אמירה ממש בזמנו. היינו אם לא נראה לקדשו קודם ליל שלשים. אבל אם היה ראוי להתקדש סמוך לליל עבורו. סגי בהכי. אע"ג דלא קדשוהו עד ליל שלשים ואחד. הרי זה מקודש. ודוק. ואצ"ל שמקדשין בזמנו כה"ג. כך נ"ל.

משנה ב

משנה לחם

חוץ משל פרה עיין תי"ט. ומ"ש בשם ה"ר משה. הוא דבר נכון. **ויש** להטעימו יפה. עפמ"ש קרנים ברחל דבר שאינו מצוי הוא. ואי תני של שור. הוה אמינא לאפוקי קרני שאר כל הזכרים דכשרים. אבל של נקבות. לא מיבעיא דשאר מינין. דלא מתכשרי. אלא אפילו של כבשה. סד"א דפסול ודאי. מפני שהוא כמוס. קמ"ל דאין פסול. אלא של פרה. **ובדרך** הנעלם י"ל. שכל פסולו של שור אינו אלא מחמת שהוא בן פרה. כי אע"פ שפני שור מהשמאל. מ"מ הוא עצמו זכר. שאין בו דינין תקיפין. ולא נפסל אלא מחמת יניקתו. ששם הוא מקור הדינין. ולכן ארז"ל תבוא האם ותקנח צואת בנה (לפי שצואת הבן. נמשך לו מאמו) שצריך להמתיק השורש ולתקנו. ודוק. פר"ה גי' פ"ר (דיני אימא) ה' ראשונה שבשם.

משנה ג

של יעל פשוט. עיין בתשובת א"א הגאון ז"ל (סצ"ח) מ"ש על דברי התי"ט כאן:

ופיו מצופה זהב. ודתניא בברייתא ציפהו זהב פסול. במקום הנחת פה. וכי תנן נמי מתני' שלא במקום הנחת פה תנן. גמרא:

משנה ז

התוקע לתוך הפיטס. כצ"ל בסמ"ק ודוגמתו במציעא מ"ב פ"ד. ובבתרא מ"ב פ"ו. ובגמרא רפ"ב דביצה [ד' ט"ו ע"ב] הללו בעלי פטסין. ובמסכ' מכות מ"ב פ"ג טעה התי"ט בזה שהיה גורס כאן במ"ם:

משנה לחם

אם קול שופר שמע העומד חוץ לבור רע"ב. **הכי** הוא ודאי פירושא דמתניתין. ודלא כרא"ש. עמו"ק (תקפ"ז) **ואתי** שפיר נמי לישנא דוכן. דודאי בכוונה תליא מילתא דשומע קול שופר מבור. אם נתכוין לשמוע בשעה שתקיעה יוצאת מפי התוקע. אז ודאי קול שופר שמע. והרי נתכוין שומע ומשמיע. לאפוקי היכא שנתעכב ולא שמע רק קול הברה. נמשכת אחר שכבר נתפשטה תקיעה מפי התוקע. שהקול העצמי הראשון חלף הלך לו. ועכשיו לא נשמע קול אלא הנולד מראשון. בנקישתו לדפני הבור. הפסיד קול השופר. וזה גרם לו מעוט כוונתו מתחלה.

משנה ח

בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה. במ"ש התי"ט כאן יתיישב ג"כ שהיה מרע"ה עומד על הגבעה להתפלל. אע"פ שהתפלה אינה נאה אלא ממעמקים. שאין גבהות לפני המקום:

ונ"ל מכאן סעד לש"ץ שיעמוד בגובה ב"ה. כדי שיראוהו העם ויכוונו לבם וכן כתב **זה הכלל**. לאתויי תפלה וברכות דרבנן. אע"ג דגדול נמי לא מחייב בהו אלא מדרבנן. ס"ד קטן נמי מצי מפיק קמ"ל. ולא תימא דווקא בתקיעות דאורייתא הוא דשאינו מחוייב אין

מוציא את המחוייב. אלא לכתחלה אפילו בשל דבריהם. אין הקטן מוציא את הגדול. (כבמגילה ע"ש מ"ד פ"ב) אף על פי שמדין תורה הגדול יוצא בשמיעה מהקטן. אפ"ה אסרוה רבנן. (כן הוא העיקר וביארתי דבר זה בעזה"י בארוכה בביאורי לטא"ח סקצ"ט ע"ש) כך נ"ל דוק. והתי"ט כתב בל"א והמעיין יבחר:

משנה לחם

בלח"ש כאן (ונתיישב בו מדוע א"כ הניח משה ידיו פעם. כי זה אמנם היה מתחלה מפני אונס הכובד. משא"כ אם לא היה בו סימן והוראה לישראל. כי אם למשה לבדו. וק"ל).

פרק ד

משנה ב

ועוד זאת היתה ירושלם יתרה על יבנה. פירש הרע"ב דהכי קאמר בירושלם היו תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבין במקדש. וכתב בתי"ט ש"מ דבזמן שב"ה קיים איירי כו'. אבל לפירש"י ירושלם בכלל מדינה פירשו התו' דהכא לאחר החורבן שתיקן ריב"ז. ולא ידעתי טעם יפה לחלק בין ירושלם ליבנה כשירושלם בחורבנה. אע"פ שראיתי בהשגו' כן עכ"ל:

ואין בזה כל כך תימה אם ירושלם יתרה על יבנה אף בחורבנה. ודעדיפא הו"ל לאתמוהי דלפירוש הנז' ודהראב"ד. ירושלם בחורבנה יתרה על קודם החורבן. וזה דבר אשר נפש היפה תבקש לו טעם הגון:

ונ"ל ליישב דמתני' מיירי לאחר שנפרצו בה פרצות. שחייבין עליה משום ר"ה. משו"ה קודם החורבן לא היו תוקעין אלא במקדש לבד במקום ב"ד. (שהוא בלשכת הגזית או בחיל שבהר הבית והן מכלל המקדש) כיון דבירושלים איכא איסורא דאורייתא בהעברה חשו לה:

ולאחר חורבן שישבו הב"ד בירושלם. הדר הויא לה ירושלים מקום ב"ד. ובמקום ב"ד לא גזרינן. וליכא לאפלוגי בין ירושלים ותוך תחומה. דכל הסמוך לכרך נידון ככרך. (משא"כ כשישבו במקדש. שהיה מקום לחלק בין מקדש מקום ב"ד. לירושלם שאינה מקום ב"ד. אבל כשחזרה כל ירושלם להיות מקום ב"ד. כל המצטרף עמה ונידון כמוה, הרי הוא כהעיר עצמה. ואי אתה יכול לחלוק עיר אחת. וזוהי סברא ישרה) וה"ל כירושלם גופה:

אי נמי דווקא קודם חורבנה. אית בה משום ר"ה. (והיינו נמי כשנפרצה) ששים רבוא בוקעין בה. ואחר החורבן נתמעטו דיוריה ששים רבוא. ואע"פ שפרוצה אינה אלא כרמלית. ומשו"ה יתרה לאחר חורבנה. שאפילו העיירות שבתחומה. נידונין כמוה:

ועוד אני אומר דאחר החורבן דעסקינן ביה. דירושלם יתרה על יבנה. לא אחר חורבן בית המקדש. שלא מצינו שישבו שוב בירושלם. שהרי משכבשה אספסיינוס והחריבה. הלך לו ריב"ז ליבנה. ולא היה עוד בירושלים:

אלא הכא במאי עסקינן. בארבעים שנה עד שלא חרב הבית. שגלתה סנהדרין מלשכת הגזית. וישבה לה בחנויות כבפרק קמא דשבת [דף ט"ו] ובאותן מ' שנה תיקן ריב"ז שיהו תוקעין בירושלים מקום ב"ד. שבאותן שנים לימד ריב"ז ותיקן תקנות. כדאיתא בגמרא דפירקין:

ודתנן משחרב בה"מ התקין. הכוונה ג"כ ע"ז הזמן שהוא התחלת החורבן ודומה כאילו נחרב. ותו משום דבעי למיתני בכל מקום שיש בו ב"ד. ולומר לך שאף לדורות התקין. ולא לדורו בלבד. אלא אף אחר החורבן ממש. בכל מקום שיהא מקום קבוע למושב ב"ד:

ומעתה כל אשר לו חיך יטעם טעם עצום. מה ראו לחלק בין הפרקים והמקומות הללו. שיש הפרש גדול בין ירושלים ליבנה. דהשת' בירושלים דקיימינן בה. אית תרתי לטיבותא. מקדש וב"ד קבוע. משא"כ ביבנה דאפילו ב"ד קבוע ליכא. שהרי גולין ממקום למקום מיבנה לאושא ומאושא לשפרעם כו'. אבל ירושלים עד שלא גלו ממנה. היא העיר אשר בחר ה' לשכנו. ובה עיקר קביעות הב"ד. על כן הדין נותן שתהא יתרה על יבנה. וזה נכון מאד:

ובכן יתיישב גם לשון רש"י. ולא קשיא הא דנקט שיתרה ירושלים בבנינה. ומ"ש התי"ט אליבא דרש"י. דלעולם יש חילוק בין מקדש לירושלים כו'. לא משמע כן בגמרא. והתו' כתבו להדיא איפכא ודוק היטב:

משנה לחם

בלח"ש כאילו נחרב. נ"ב **וגם** כבר חרבה ישיבת לשכת הגזית. שהיתה יסוד למקדש. ועליה היה עומד.

משנה לחם

שם יבנה. נ"ב (ועפי"א דסנהדרין משנה ד').

משנה ו

אין מזכירין זכרון מלכות הקדים זכרון למלכות. אעפ"י שסידורן מלכיות זכרונות שופרות. שמא י"ל בזה דמילתא אגב אורחיה קמ"ל. דסידורא דמלכיות והדר זכרונות שופרות לא מעכב:

סליקא לה מסכת ראש השנה בס"ד

משנה לחם

בלח"ש שם ס"פ מעכב. נ"ב (והר"ן שכתב לא יצא. לא בהחלט כתב כך. ואין דבריו מוכרחים וק"ל. גם לא מצינו חבר לדבריו). **והכי** ודאי מסתברא. דלא עדיפי מלכיות זכרונות שופרות. מאמצעיות

דכל השנה. דקיי"ל אין להם סדר. דמשמעו ודאי כפירש"י והגאונים. **ומה** התם דילפינן סידורא דידהו מקראי. כדאיתא רפ"ב דמגלה. אפ"ה לא מעכב. כ"ש בהני דהכא. דלית לן רמז ואסמכתא לסדורן. פשיטא דאין סדרן מעכב לד"ה בדעבד מיהת. וגדולה מזו אמרו אפילו במקום ששנו דרך ומנין. אין מוקדם ומאוחר. ואפילו בסדר התמיד אמרו. שאינו אלא למצוה בעלמא. לא לעכב. כדאיתא ר"פ ד"מ. ע"ש וכן אמרו סדר ברכות אינו מעכב.

משנה ז

משנה לחם

השני מתקיע ע"פ רע"ב. ומ"ש בתי"ט בשם התוספות. דתקנה לא זזה ממקומה. לטעם רחוק קצת. אין דעתי מתקררת בזה. וארבי נמי קשיא לי. דסתם מתניתין אליבא דשעת שמד דוקא. ולא אשמעינן היכי נהוג מקמי הכי. כדקמ"ל דכוותה טובא לעיל בפרקין. דקתני בראשונה זמנין סגיאין (והכי אשכחן נמי בכמה דוכתי) הוה ליה למכלל הך דהכא בהדייהו. ואיבעי ליה למתני בראשונה היה הראשון מתקיע. ומפני הסכנה התקינו שיהא האחרון מתקיע. ובדוכתי טובא מוכח דהמשניות הסתמיות והמוסכמות. הל"מ הן. וכך היו מקובלות לפנים בישראל. שהן תורה שבע"פ. שקבלוה דור מדור שלפניו עד מרע"ה. והוא האמת בלי הרהור. **אכן** אנשי לבב שמעו לי. ויודעים האזינו אלי. ודעו נא שכל דברי חכמים ז"ל יש להם תוך ובר. נגלה ונסתר אדוק זה בזה מקושר ומחובר (מלבד הסודות הגדולים והרזים הנמוסים בדבריהם. המכוסים מאתנו. ואין לנו עסק בנסתרות עמוקות. שאינן ראויין אלא לעומדים בהיכל מלכו של עולם. אשר רעיוניהם זכו להביע ולחקור בנעלם. אולם דברי אלה בהשגת חכמה צפונה. שבדברי חכמים וחידותם הטמונה מיד אחר הקליפה החיצונה. וראויה לכל בן דעת אשר יחפשנה בכל עת ימצאנה. ומצויה וקרובה מאוד לבעלי התבונה) וכן הדבר בכאן. שבלי ספק כיוונו בו לענין פנימי הטמון בחיצון. והוא שייך בכל זמן באמת. ומתבאר ע"פ דבריהם ז"ל. שאמרו בגמרא פ"ק דע"ז. דלא ליצלי אינש מוסף דר"ה בתלת שעי קמייתא ביחיד. דילמא מיפקיד דינא עליה. ומפורש שם הטעם. משום דבראשונות שעת כעס הוא. ואל זועם בהם. כדאיתא התם. לכן אינו עוסק אז בדין. שלא יכלה העולם ח"ו. אם יפקוד תבל ארצה. ועל כן אין לאדם לעורר הדין. בתקיעות וקריאת מלכיות זכרונות שופרות כדפירש"י. ובשניות יושב ודן בעת רצון. ועושה אז לפנים משורת הדין. כשרואה שנתחייב העולם. מתמלא רחמים. **והנה** תפלת שחרית דציבור משכימי קום בבוקר. נמשכת ודאי עד סוף ג' שעות. כי כל תפלה צריך לשהות בה לכתחלה שלש שעות בכיון. כדמוכח מההיא דחסידים הראשונים. וכך הוא מנהגן של ישראל בכל מקום ובכל זמן. להתפלל תפלת המוספין בג' שעות שניות. דמה"ט אמרינן במוסף ממקומו הוא יפן ברחמים. כמ"ש ז"ל. ולכן חששו לזה בר"ה ביותר. ותקנו מתחלה שיהו תוקעין במוסף. שזמנו ודאי בשלש שניות כאמור. לא בתפלת השחר. שלא לעורר מדה"ד אזי המשכיל ידום כי עת רעה היא. **והיינו** נמי דאמר תלמודא בשעת השמד שנו. כלומר. לפי שאין השעה ההיא כשרה לעמוד בדין. לכן היו מסתכנים בה. כשאירע פ"א שאמרו פסוקי זכרונות שופרות מלכיות והתקיעו בשחרית. מחמת שעשו שלא כהוגן. ודחקו את השעה. שאינה ראויה לכך

ליעשות בה נס. (ודילמא היינו שעת שמד. שהעולם מתחייב כליה בפנים של זעם) **ואעפ"י** שלא מצינו שהזהירו רק ליחיד. י"ל שלצבור לא הוצרך האמורא לכך. מאחר שכבר שנינו השני מתקיע. וכבר נהגו ישראל להתעכב בתפלת השחר עד ג"ש ראשונות כנזכר. **ועוד** אע"פ שבודאי זכות הרבים גדול וחזק יותר. משא"כ ביחיד שהוצרך לאזהרה יתרה פרטית. מכל מקום לכתחילה אין נכון לקבוע אז תפלת הצבור. להכניס עצמן בסכנה ולסמוך על הנס. והיכא דשכיח הזיקא נמי. כי בקל יוכלו להסתכן ע"י כך. כמו שאירע בשעת השמד. שלא הועילה זכותן. ולכן מעולם לא ראו חכמים לעשות בענין אחר. לפי שהשעה ההיא מוכנת לפורענות. כך נ"ל ברור בעזה"י. ועל כן בודאי בשנה לא זזה ממקומה בשום זמן. ואפילו בימי יב"ן כך היתה שנויה. ושפר בעיני להחויה.

משנה לחם

מתקיע מ"ש רה"ג מדלא תנן תוקע. **לאו** דיוקא הוא. יגיד עליו רעו. דתנן מקרא. ולא קורא. משום שמוציא הרבים ידי קריאה. והכא נמי משום דמפיק לרבים ידי תקיעה.

משנה לחם

הראשון מקרא את ההלל בגמרא משמע קצת. דטעמא משום דזריזין מקדימין למצות. ואכתי לא סגי לן. והיא גופה בעיא טעמא. טעמא מאי מקדמינן הלל לתפלת המוספין. אטו תהמ"ו לאו מצוה היא. וכיון דתרוייהו בהדי הדדי קאתו. וזמנייהו השתא בתר דסלקא לה צלותא דשחרית. אדרבה הך עדיפא לאקדומה. דתדיר ושאינו תדיר. תדיר קודם. ומוסף ודאי תדירה טפי מהלל. שהרבה ימים יש לנו בשנה. שיש בהם מוסף. ואין בהם הלל. **אבל** תדע עוד. כי הוא הדבר אשר דיברנו למעלה. שגם פה גנוז פרי טוב למאכל ומתוק בטעם. לבעלי נפש היפה יבוסם ויונעם. וזה לפי שבדין הוא להקדים קריאת ההלל. מפני מה"ש שממתינין עליו ומצפין לו כמ"ש רז"ל. שאין מה"ש רשאין לומר שירה עד שיתחילו ישראל למטה. דכתיב ברן יחד כוכבי בוקר. והדר ויריעו כל בני אלהים. (והלל נקרא שיר כדמוכח מגמרא דערכין דבסמוך. וכ"ה במשנה שילהי פסחים. ואומר עליו ברכת השיר. ואמרינן מה היא. יהללוך). **ולכן** בדין היה לקרות ההלל מיד כשהאיר המזרח. אלא דלא אפשר קודם שיקבלו ישראל עליהם מלכות שמים. ויסמכו גאולה לתפלה. ומכאן ואילך יש להם להשתתף עם המלאכים בשירתן. ולא לעכבן יותר. משו"ה ודאי לא סגי בלא"ה. דצריך הראשון להקרות ההלל. שזמנו עכשיו. ולהמתין עם תפלת מוסף שזמנה נמשך. וזה בלי ספק טעם מופלג לשבח (ועמ"ש בתשובה הוצאתי בס"ד. מכאן דין חדש לדון קר"ה כתפלת שחרית. לענין טעימה). **ומילתא** אגב אורחין נשמע תו מהא דאמרן. דאין הכרח למ"ש התוספות בעירכין שי"ל בר"ה ויה"כ והחיות ישוררו. והוכיחו זה מדשאלו מ"ה מפני מה אין ישראל אומרין שירה בר"ה ויה"כ. ולא שאלו על עצמן. מדוע הם אינם אומרים שירה. שמע מנה דמה"ש גופייהו אמרי שירה. **ולדידן** מהא ליכא למשמע מידי. דאינם צריכים לשאול על עצמן. שהתשובה בצדה. שאין יכולים לפתוח בשירה. מאחר שישראל שותקים כנזכר. ובזוהר ג"כ דרשו בעמדם תרפנה כנפיהם מלומר שירה. ממילא בע"כ מוכרחים אף הם לשתוק. ואדרב' זהו ענין שאלתם בעצם וראשונה. לפי שקשה בעיניהם שתיקת ישראל מפני שמעכבים על ידיהם. שאינן

רשאין לשורר ונקנס לכורחם כחפצם. דאל"ה. מאי איכפת להו בהכי. וכי אחריותם של ישראל על מה"ש היא. אלא ודאי מוכח איפכא מדעת התוספות הנ"ל. עיין עוד בחיבור הקישורים ליעקב. **הא** למדת שדיני המשנה ודברי אגדה צריכין זה לזה. זה מתקן את זה. וזה מקשט את זה. אל אחד אמרן נתנן לפרנס אחד אבי כל חוזה. ומי שהוא בריא הראות. לא יכחיש זאת.

משנה ח

משנה לחם

אין מעכבין עתי"ט. אבל כשהגיע לחנוך לא. **וי"ל** שאין מתעסקין עמהן. אבל עכובי פשיטא לא מעכבינן. ובזה א"צ לדחקו של הר"ן.

משנה ט

משנה לחם

שלש כו' ז"ל רע"ב. שעור כל התקיעות שהם שש. כשלש תרועות. נמצא שעור תקיעה אחת. כחצי תרועה. **לפירש"י** שעורה של תקיעה כתרועה. **כ"ע** וי"מ יבבא ג' כחות של כל שהו. נמצא שעור תרועה ט' כחות **ושעור** תקיעה לפ"ז. ד' כחות וחצי **ולרש"י** בפירוש שעור תקיעה כתרועה. לפד"ז מגיע לתקיעה ג"כ כשיעור ט' כחות. **ועוד** בה שלישיה פירוש ראב"ד.